

ОЦІНКА СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НЕДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

І. О. ОРЛОВ, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
(доктор філософії)

Уманський національний університет

У статті здійснено комплексну оцінку стану та тенденцій розвитку системи недержавного соціального страхування (НСС) України за 2010-2024 рр. на основі верифікованих статистичних даних Нацкомфінпослуг (до 2020 р.), НКЦПФР, НБУ, МВФ та ОЕСД. Виявлено п'ять ключових тенденцій: консолідацію суб'єктного складу за відсутності реального зростання активів, критично низьке охоплення населення НПФ, гіперконцентрацію інвестиційного портфеля у державних цінних паперах, стагнацію накопичувального сегменту страхування life і катастрофічне відставання від країн Центрально-Східної Європи. Обґрунтовано, що системна прірва між Україною та порівнюваними країнами є структурним дефектом, нездоланим без запровадження автоматичних механізмів залучення учасників.

Ключові слова: недержавне соціальне страхування, недержавні пенсійні фонди, страхування life, добровільне медичне страхування, охоплення населення, інвестиційний портфель, реформування.

Вступ. Система соціального захисту України функціонує в умовах безпрецедентного поєднання трьох структурних викликів: повномасштабної збройної агресії Росії (з лютого 2022 р.), глибокої демографічної кризи та євроінтеграційних зобов'язань щодо гармонізації соціального законодавства з директивами ЄС. Скорочення чисельності населення, масове переміщення трудових ресурсів за кордон і зростаюче навантаження на солідарну пенсійну систему роблять розвиток недержавного соціального страхування (НСС) необхідною умовою збереження фінансової стійкості соціального захисту в середньо- та довгостроковій перспективі. За оцінками МВФ [1], чисельність населення України скоротилась із 41,2 млн у 2021 р. до 33,3 млн у 2024 р., що безпосередньо звужує базу внесків до Пенсійного фонду та актуалізує питання накопичувальних механізмів як альтернативного джерела пенсійного доходу.

У цьому контексті НСС – що охоплює недержавні пенсійні фонди (НПФ), страховиків life та суб'єктів добровільного страхування соціального характеру – набуває ролі ключового інструменту диверсифікації соціального захисту. Проте стан системи залишається критично незадовільним: активи НПФ не перевищують 0,08 % ВВП проти 4,5–19,5 % у порівнюваних країнах Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) за даними ОЕСД [2], а охоплення населення НПФ становить менше 5 % економічно активного населення. Ця прірва є структурним, а не ситуативним явищем і сформувалася задовго до початку повномасштабного вторгнення. Реформування накопичувальної складової системи соціального

захисту є одним із визнаних пріоритетів у програмних документах Уряду щодо імплементації угоди про асоціацію з ЄС [3], що підтверджує пряму практичну значущість аналізу стану та тенденцій НСС.

Метою статті є комплексна оцінка стану системи НСС України за 2010–2024 рр. на основі верифікованих статистичних даних, виявлення ключових структурних диспропорцій та визначення чинників, що стримують її розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу дослідження систем недержавного соціального страхування формують праці вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед зарубіжних дослідників вагомий внесок у розуміння принципів побудови пенсійних систем зроблено Н. Барром і П. Даймондом [4], які обґрунтовують багатоцільову природу пенсійних систем (споживче згладжування, страхування, захист від бідності та перерозподіл) і доводять, що в умовах поведінкових аномалій виключно добровільні накопичувальні системи не забезпечують достатнього охоплення населення. Р. Голзман, Р. Хінз і М. Дорфман у концептуальній роботі Світового банку [5] обґрунтовують п'ятирівневу таксономію пенсійних систем та критерії їх оцінювання – адекватність, доступність, стійкість і рівність, – наголошуючи на необхідності поєднання обов'язкового та добровільного компонентів з дієвими стимулами для роботодавців.

Порівняльна аналітика щодо приватних пенсійних систем представлена виданнями OECD Pensions at a Glance 2023 [6], де фіксується, що добровільні пенсійні схеми без механізму автоматичного зарахування стабільно демонструють низьке охоплення незалежно від рівня економічного розвитку країни, та OECD Pension Markets in Focus 2024 [2], яке містить актуальні дані щодо активів пенсійних фондів відносно ВВП і структури портфелів по країнах ЦСЄ. Ці дані безпосередньо використовуються у порівняльному аналізі даної статті.

Українська наукова спільнота займається тематикою НСС у кількох взаємопов'язаних напрямках. Стан та структурні проблеми системи НПФ аналізують Т. В. Кулініч та І. Р. Жайворонок [7], які фіксують консервативний характер інвестиційної стратегії вітчизняних НПФ та її залежність від кон'юнктури кредитного ринку. Динаміку та тенденції розвитку НПФ оцінюють Т. В. Письменна та В. В. Письменний [8], констатуючи перевагу банківських депозитів та ОВДП у структурі пенсійних активів. Н. Б. Татарин, Ю. В. Ковальчук та С. І. Цюник [9] аналізують проблеми модернізації НПФ, зазначаючи, що ефективне функціонування системи стримується недостатньою прозорістю ринку та обмеженою обізнаністю потенційних учасників.

Проблематику накопичувального страхування life і роль страхових компаній у системі недержавного пенсійного забезпечення розкривають І. Приймак та Б. Вишивана [10], обґрунтовуючи взаємодоповнювальний характер НПФ і страховиків life у формуванні довгострокових пенсійних накопичень. Практику і проблематику діяльності НПФ як інституційних інвесторів на фінансовому ринку України досліджує З. Мацук [11], звертаючи увагу на вузькість переліку доступних фінансових інструментів як ключовий структурний обмеження. Перспективи та рекомендації щодо розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення в

умовах сучасних викликів опрацьовано Р. Пікусом та О. Трейтяком [12], які підкреслюють потребу у розширенні інструментарію пенсійного нагромадження.

Питання реформування пенсійної системи України в її взаємозв'язку з державним і недержавним рівнями висвітлюють І. П. Сидор та Т. В. Денисюк [13], наголошуючи, що ефективне пенсійне забезпечення можливе лише за умови симбіозу виплат із солідарної системи та обов'язкового накопичувального рівня. Оцінку стану системи НСС в умовах воєнного стану та її вплив на рівень соціального захисту проводить Ю. Романовська [14], констатує суттєве послаблення накопичувального сегменту після 2022 р. та необхідність запровадження другого рівня накопичувального пенсійного страхування як першочергового кроку реформ. Економічний та безпековий контекст функціонування системи НСС в умовах довготривалої війни проаналізовано науковцями Національного інституту стратегічних досліджень [15].

Попри значну кількість напрацювань щодо окремих сегментів системи НСС, у науковій літературі відсутній комплексний кількісний аналіз, що охоплює всі сегменти – НПФ, страхування life, медичне страхування та страхування від нещасних випадків – у єдиній верифікованій статистичній динаміці за тривалий період. Наявні дослідження не забезпечують системного зіставлення з актуальними міжнародними орієнтирами на основі даних OECD. Недостатньо вивченими залишаються кількісні виміри портфельної деформації НПФ та механізми подолання поведінкових бар'єрів участі населення у програмах НСС в умовах воєнного стану.

Методика досліджень. Інформаційну базу дослідження складають офіційні дані Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг [16] за 2010–2019 рр., Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [17] і Національного банку України [18] за 2020–2024 рр., Державної служби статистики України [19], оцінки чисельності населення МВФ [1] за 2022–2024 рр., а також матеріали OECD Pension Markets in Focus 2024 [2] для міжнародних порівнянь. Часовий горизонт охоплює 2014–2024 рр. У процесі дослідження застосовано: метод ланцюгових і базисних індексів; розрахунок САGR; коефіцієнт варіації (CV); лінійний регресійний аналіз МНК; кореляційний аналіз (коефіцієнт Пірсона); порівняльний аналіз із країнами ЦСЄ.

Результати досліджень. Суб'єктний склад системи НСС зазнав суттєвої трансформації впродовж 2010–2024 рр. За даними регулятора [16–18], кількість недержавних пенсійних фондів (НПФ) скоротилась із 101 до 59 або на 41,6 %, загальна кількість страхових компаній – із 456 до 65 (зменшилася на 85,7 %), страховиків life – із 67 до 12 у 2022 р. (зменшилася на 82,1%). Ключовим інституційним тригером масового скорочення страхових компаній стала реформа «Спліт» 2020 р., відповідно до якої нагляд за небанківськими фінансовими установами передано від Нацкомфінпослуг до НБУ. Ринок стискався кількісно, але не фінансово: обсяги страхових премій упродовж усього аналізованого періоду зростали.

Динаміку ключових показників НПФ за вибраними роками наведено у табл. 1. Динаміка кількості НПФ виявляє чотири фази: помірна консолідація 2010–2013 рр. (зменшення кількості з 101 до 81 або на 19,8 %); прискорена консолідація 2014–2016 рр. (подаліше скорочення чисельності з 81 до 64 або на

21,0 %) під впливом банківської кризи; стабілізація 2017–2023 рр. (62–65 фондів); нове скорочення 2024 р. до 59 НПФ.

Табл. 1. Динаміка ключових показників НПФ України (вибрані роки)

Рік	НПФ, шт.	Учасники, тис. осіб	Активи, млн грн	Внески за рік, млн грн	Дохідність активів, %
2010	101	569,2	1 144,3	170,8	17,7
2013	81	840,7	2 089,8	269,8	16,2
2016	64	834,0	2 138,7	8,4	1,5
2019	65	874,6	3 143,3	160,3	14,4
2022	63	887,8	4 146,0	200,7	8,2
2024	59	886,9	5 734,6	293,9	15,4

Примітка. Складено автором за даними Нацкомфінпослуг [16] (2010–2019) та НКЦПФР/НБУ [17, 18] (2020–2024).

Найбільш разючою аномалією є динаміка річних внесків: від 269,8 млн грн у 2013 р. до 2,1 млн грн у 2016 р. – унаслідок масового виходу роботодавців із корпоративних пенсійних програм в умовах кризи. Це підтверджує висновки дослідників [7, 8] про критичну залежність системи НПФ від корпоративного компоненту участі. Охоплення населення НПФ зросло з 1,24 % у 2010 р. до 2,66 % у 2024 р., а відносно економічно активного населення – із 2,25 % до 4,84 %. Ці значення є критично низькими: за даними ОЕСД [2], в Естонії охоплення перевищує 90 % зайнятих, у Польщі після запровадження квазіобов’язкової накопичувальної системи (РРК – Pracownicze Planu Kapitałowe) у 2019 р. – 45–55 %. Різниця між Україною та порівнюваними країнами Центральної та Східної Європи (ЦСЄ) становить від 10 до 40 разів.

Поряд із НПФ важливу роль у системі недержавного соціального страхування відіграє страхування life, яке є альтернативним інструментом пенсійного накопичення. Аналіз структури застрахованих за видами страхування life дозволяє оцінити глибину накопичувального сегменту та виявити приховані диспропорції його розвитку. Лінійна регресія МНК для накопичувальних підвидів life за 2010–2019 рр. дає тренд: $Y = 9\,770 \times t + 473\,969$ ($R^2 = 0,59$) – фактична стагнація накопичувального сегменту, яку фіксують і вітчизняні дослідники [10, 12]. Номінальне «зростання» охоплення у 2010-х роках забезпечувалось виключно кредитно-пов’язаними продуктами, а не розвитком довгострокового накопичення.

Повертаючись до сегменту НПФ, слід розглянути динаміку їхніх активів не лише в номінальному, а й у реальному вимірі, що дозволяє виявити приховану стагнацію системи, замасковану інфляційним зростанням гривневих показників. Водночас, слід відзначити, що загальні активи НПФ зросли з 1 144,3 млн грн у 2010 р. до 5734,6 млн грн у 2024 р. При цьому CAGR = 12,2% (Compound Annual Growth Rate – це середньорічний темп зростання показника з урахуванням складного (накопичувального) ефекту).

Табл. 2. Структура застрахованих за видами добровільного страхування life в Україні (вибрані роки)

Рік	Страхування на дожиття до пенсійного віку, осіб	Накопичувальне страхування life, осіб	Інші (у т.ч. кредитне) договори life, осіб	Частка накопичувальних видів, %
2010	18 851	435 712	2 234 509	16,9
2013	40 921	467 821	3 901 525	11,5
2016	28 900	475 200	1 340 000	27,3
2019	18 500	580 200	2 150 000	21,8
2022	15 506	574 932	1 556 700	27,5
2024	17 500	685 000	1 780 000	28,3

Примітка. Розраховано автором за даними Нацкомфінпослуг [16] (2010–2019), НБУ [18] (2020–2024). Класифікація відповідає Закону України «Про страхування» № 1909-IX від 18.11.2021.

Лінійна регресія МНК: Активи = $337,4 \times t + 623,9$ ($R^2 = 0,974$). Однак найбільш промовистим індикатором реального стану системи є динаміка активів у доларовому еквіваленті: близько 143 млн дол. США у 2010 р. та близько 138 млн дол. США у 2024 р. – номінальне п'ятикратне гривневе зростання в реальному вимірі обернулось нульовим результатом.

Структурну трансформацію інвестиційного портфеля НПФ наведено у табл. 3.

Табл. 3. Структура інвестиційного портфеля НПФ України (вибрані роки, % від загальних активів)

Вид активу	2010 р.	2013 р.	2016 р.	2019 р.	2022 р.	2024 р.
Банківські депозити	34,7	36,1	41,3	38,5	40,2	41,8
ОВДП та інші державні ЦП	14,9	12,8	41,0	47,1	45,0	49,7
Корпоративні облігації	15,4	30,4	9,4	6,2	9,0	5,0
Акції підприємств	18,1	13,9	0,7	1,4	1,0	1,0
Інші активи	16,9	6,8	7,6	6,8	4,8	2,5
Разом: депозити + ОВДП та держ. ЦП	49,6	48,9	82,3	85,6	85,2	91,5

Примітка. Складено автором за даними Нацкомфінпослуг [16] (2010–2016) та НКЦПФР [17] (2019–2024). Законодавчі ліміти – Закон «Про недержавне пенсійне забезпечення» № 1057-IV [20].

Гіперконцентрація портфеля в ОВДП та банківських депозитах (49,6 % у 2010 р. та 91,5 % у 2024 р.) при скороченні частки акцій підприємств з 18,1 % до 1,0 % означає, що система НПФ фактично припинила виконувати ключову макроекономічну функцію – трансформацію приватних заощаджень в інвестиції реального сектору. Цей висновок узгоджується з теоретичними положеннями Голзмана, Хінза та Дорфмана [5] щодо ролі пенсійних фондів у мобілізації

заощаджень та розвитку фінансового ринку. Вітчизняні дослідники [8, 11] характеризують цю тенденцію як «регресивну» диверсифікацію.

Наведена структурна деформація інвестиційного портфеля НПФ набуває ще більш виразного характеру при аналізі загальних страхових премій у розрізі ключових сегментів системи НСС, що дозволяє оцінити відносну роль кожного сегменту у формуванні соціального захисту населення.

Динаміку страхових премій основних сегментів НДСС наведено у табл. 4.

Табл. 4. Страхові премії основних сегментів недержавного соціального страхування України (вибрані роки, млн грн)

Рік	Страхування life, млн грн	Страхування від НВ, млн грн	Медичне страхування, млн грн	Сума 3 сегментів, млн грн	Частка life, %
2010	906,5	450,4	878,1	2 235,0	40,6
2013	2 476,7	1 475,6	1 517,8	5 470,1	45,3
2016	2 756,1	837,1	2 355,5	5 948,7	46,3
2019	4 624,0	1 872,2	4 470,3	10 966,5	42,2
2022	4 812,3	783,2	4 383,1	9 978,6	48,2
2024*	5 700,0	2 250,0	6 850,0	14 800,0	38,5

Примітка. Складено автором за даними Нацкомфінпослуг [16] та НБУ [18]. * Дані за 2024 р. – попередні.

Ринок страхування life демонструє CAGR=14,0 % (2010-2024), рівняння тренду МНК: Премії = $355,7 \times t + 953,0$ ($R^2 = 0,925$). Рівень виплат life зріс із 5,3 % (2010) до 25,6 % (2024 р., попередн.), що є ознакою дозрівання ринку. Добровільне медичне страхування демонструє найвищий CAGR = 15,8 % та найнижчу волатильність ($CV = 79$ %), починаючи з 2020–2021 рр. стабільно перевищуючи life за обсягом премій. Це свідчить про структурний перехід НДСС від накопичувальної моделі до моделі поточного ризикового захисту.

Охарактеризовані тенденції розвитку страхових сегментів набувають особливої критичності при їх зіставленні з досвідом країн Центрально-Східної Європи, де запровадження автоматичних механізмів залучення кардинально змінило масштаби охоплення населення накопичувальним пенсійним забезпеченням.

Порівняльну характеристику з країнами ЦСЄ наведено у табл. 5. Дані табл. 5 демонструють катастрофічне відставання України. Мінімальне значення серед порівнюваних країн – Угорщина (4,5 % ВВП) – перевищує Україну (приблизно 0,08 %) у 56 разів, максимальне – Естонія (15,3 %) – у понад 190 разів. Медіанне значення по групі (приблизно 10% ВВП) перевищує Україну у понад 120 разів. Ключовою детермінантою є відсутність автоматичного механізму залучення: Польща запровадила РПК у 2019 р. і за 4 роки охопила понад 45 % зайнятих. Поведінковий бар'єр «present bias», що суттєво стримує участь у добровільних програмах [4, 13], долається не інформуванням, а системним дизайном автоматичного залучення.

Табл. 5. Порівняльна характеристика систем накопичувального пенсійного забезпечення: Україна та окремі країни ЦСЄ (2023–2024 рр.)

Показник	Україна	Польща	Чехія	Естонія	Угорщина
Активи пенс. фондів / ВВП, %	приблизно 0,08	8,2	8,1	15,3	4,5
Учасники НПФ / зайняті, %	менше 5	приблизно 45–55	приблизно 35–40	приблизно 95	приблизно 25–30
Обов'язкова або автоматична участь	Ні	Квазі (РРК)	Квазі (DPS)	Так (2-й рівень)	Ні
Основні активи НПФ у портфелі	ОВДП та деп. 91 %	акції приблизно 80 %	облігації приблизно 73 %	акції приблизно 60–70 %	держ. ЦП приблизно 60 %

Примітка. Складено автором за даними OECD Pension Markets in Focus 2024 [2] та НБУ [18].

Висновки. Проведений аналіз дозволяє сформулювати п'ять ключових висновків. По-перше, консолідація суб'єктного складу системи відбувалась на тлі номінального, але не реального зростання активів: активи НПФ у гривні зросли у 5 разів (CAGR = 12,2 %), проте у доларовому еквіваленті залишились практично незмінними (приблизно \$143 млн у 2010 р. проти близько \$138 млн у 2024 р.). По-друге, охоплення населення НПФ залишається критично низьким – менше 5 % економічно активного населення, що у 10–40 разів поступається країнам ЦСЄ з обов'язковим або автоматичним механізмом залучення. По-третє, гіперконцентрація інвестиційного портфеля НПФ в ОВДП та банківських депозитах (91,5 % у 2024 р. проти 49,6 % у 2010 р.) означає фактичне припинення трансформації приватних заощаджень в інвестиції реального сектору. По-четверте, реальний накопичувальний сегмент life перебуває у стагнації ($R^2 = 0,59$ за 2010–2019 рр.), тоді як медичне страхування з 2020-2021 рр. стабільно випереджає life за преміями – структурний перехід від накопичувальної до ризикової моделі. По-п'яте, відставання України від країн ЦСЄ є системним і нездоланим без запровадження другого накопичувального рівня та автоматичних механізмів залучення, що підтверджується як міжнародними [2, 4, 6], так і вітчизняними дослідниками [13, 14]. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою кількісних моделей оцінки архітектурних сценаріїв реформування НСС в умовах воєнного стану та євроінтеграційних зобов'язань.

Декларація про використання штучного інтелекту (AI Disclosure): При підготовці цієї статті автором використовувалися інструменти штучного інтелекту (Claude, Gemini, ChatGPT).

1. Пошук джерел. ШІ застосовувався для попереднього пошуку релевантної наукової літератури.

2. Математичний апарат. Економіко-математичні розрахунки (зокрема обчислення CAGR та параметрів регресії) виконано з використанням ШІ на основі статистичних даних, наданих автором.

3. Технічне оформлення. ШІ використовувався для форматування списку використаних джерел згідно з вимогами до українського стандарту бібліографічного опису та для формування References відповідно до міжнародного бібліографічного стандарту APA-2010.

Усі інші етапи роботи, зокрема пошук та верифікацію даних, аналіз публікацій, визначення методики, аналіз результатів дослідження та формування висновків, автор здійснював самостійно.

Література:

1. International Monetary Fund. World Economic Outlook Database, October 2024. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2024/October> (дата звернення: 10.03.2025).

2. OECD. Pension Markets in Focus 2024. Paris : OECD Publishing, 2024. <https://doi.org/10.1787/b11473d3-en>

3. Верховна Рада України. Закон «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16.09.2014 № 1678-VII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18> (дата звернення: 15.03.2025).

4. Barr N., Diamond P. Reforming Pensions: Principles and Policy Choices. New York: Oxford University Press, 2008. 368 p. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195311303.001.0001>

5. Holzmann R., Hinz R., Dorfman M. Pension Systems and Reform Conceptual Framework. World Bank Social Protection Discussion Paper No. 0824. Washington D.C.: The World Bank, 2008. [Електронний ресурс]. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/716871468156888545/pension-systems-and-reform-conceptual-framework> (дата звернення: 10.03.2025).

6. OECD. Pensions at a Glance 2023: OECD and G20 Indicators. Paris : OECD Publishing, 2023. DOI: <https://doi.org/10.1787/678055dd-en>

7. Кулініч Т. В., Жайворонок І. Р. Тенденції розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні. *Економіка та держава*. 2020. № 12. С. 72–76. <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.12.72>

8. Письменна Т. В., Письменний В. В. Розвиток недержавних пенсійних фондів в Україні: оцінка сучасних тенденцій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 5–6. С. 5–10. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.5-6.5>

9. Татарин Н. Б., Ковальчук Ю. В., Цюник С. І. Недержавні пенсійні фонди: модернізація, тенденції та проблеми розвитку в Україні. *Економіка та держава*. 2021. № 5. С. 82–86. <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.5.82>

10. Приймак І., Вишивана Б. Недержавне пенсійне забезпечення в системі соціального захисту населення України. *Світ фінансів*. 2019. Вип. 3. С. 121–138.

11. Мацук З. Недержавні пенсійні фонди: прагматика та проблематика діяльності в Україні. *Вісник економіки*. 2021. № 3. С. 41–52. <https://doi.org/10.35774/visnyk2021.03.041>

12. Пікус Р. В., Трейтяк О. С. Перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 59. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-17>

13. Сидор І. П., Денисюк Т. В. Державне пенсійне страхування в Україні: виклики сучасності та напрями реформування. *Світ фінансів*. 2022. № 1(70). С. 22–35. DOI: 10.35774/sf2022.01.022
14. Романовська Ю. 2024. Реформування пенсійного забезпечення в Україні. *Scientia fructuosa*. 2024. № 5(157). С. 34–47. [https://doi.org/10.31617/1.2024\(157\)03](https://doi.org/10.31617/1.2024(157)03).
15. Економічна безпека України в умовах довготривалої війни: аналіт. доповідь. Київ: НІСД, 2024. 71 с. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.08>
16. Національна комісія, що здійснює держ. регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Підсумки діяльності НПФ та страховиків за 2005–2020 рр. [Електронний ресурс]. URL: <https://nfp.gov.ua> (дата звернення: 10.03.2025).
17. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Аналітичні довідки НПФ та страхового ринку, 2020–2024. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> (дата звернення: 10.03.2025).
18. Національний банк України. Статистика небанківського фінансового сектору: НПФ та страховики, 2020–2024. [Електронний ресурс]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 10.03.2025).
19. Державна служба статистики України. Чисельність населення та індекс споживчих цін, 2010–2021. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.03.2025).
20. Верховна Рада України. Закон «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 № 1057-IV. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> (дата звернення: 10.03.2025).

References:

1. International Monetary Fund. (2024). World Economic Outlook Database, October 2024. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2024/October>
2. OECD. (2024). Pension markets in focus 2024. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/b11473d3-en>
3. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). Law "On Ratification of the Association Agreement between Ukraine and the European Union" No. 1678-VII of 16.09.2014. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18> (in Ukrainian).
4. Barr, N., & Diamond, P. (2008). Reforming pensions: Principles and policy choices. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195311303.001.0001>
5. Holzmann, R., Hinz, R., & Dorfman, M. (2008). Pension systems and reform conceptual framework (World Bank Social Protection Discussion Paper No. 0824). The World Bank. Retrieved from <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/716871468156888545/pension-systems-and-reform-conceptual-framework>
6. OECD. (2023). Pensions at a glance 2023: OECD and G20 indicators. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/678055dd-en>
7. Kulinich, T. V., & Zhaivoronok, I. R. (2020). Trends of the development of private pension funds in Ukraine. *Economy and State*, 12, 72–76. <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.12.72> [in Ukrainian].
8. Pysmenna, T. V., & Pysmennyi, V. V. (2020). Development of non-state pension funds in Ukraine. *Investments: Practice and Experience*, 5–6, 5–10. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.5-6.5> [in Ukrainian].

9. Tatoryn, N. B., Kovalchuk, Yu. V., & Tsyniuk, S. I. (2021). Private pension funds: modernization, trends and problems in Ukraine. *Economy and State*, 5, 82–86. <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.5.82> [in Ukrainian].
10. Pryimak, I., & Vyshyvana, B. (2019). Non-state pension provision in the social protection system of Ukraine. *World of Finance*, 3(60), 121–138. [in Ukrainian].
11. Matsuk, Z. (2021). Non-state pension funds: pragmatics and problems of activity in Ukraine. *Herald of Economics*, 3, 41–52. <https://doi.org/10.35774/visnyk2021.03.041> [in Ukrainian].
12. Pikus, R. V., & Treitiak, O. S. (2024). Prospects for development of non-state pension provision in Ukraine. *Economy and Society*, 59. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-17> [in Ukrainian].
13. Sydor, I. P., & Denysiuk, T. V. (2022). State pension insurance in Ukraine: challenges and directions of reform. *World of Finance*, 1(70), 22–35. DOI: 10.35774/sf2022.01.022 [in Ukrainian].
14. Romanovska, Yu. (2024). Reforming pension provision in Ukraine. *Scientia fructuosa*, 5(157), 34–47. [https://doi.org/10.31617/1.2024\(157\)03](https://doi.org/10.31617/1.2024(157)03) [in Ukrainian].
15. National Institute for Strategic Studies. (2024). Economic security of Ukraine under prolonged war. Kyiv: NISS. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.08> [in Ukrainian].
16. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets. (2020). Performance results of NPFs and insurers for 2005–2020. Retrieved from <https://nfp.gov.ua> [in Ukrainian].
17. National Securities and Stock Market Commission. (2024). Analytical reports on NPFs and insurance market, 2020–2024. Retrieved from <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> [in Ukrainian].
18. National Bank of Ukraine. (2024). Non-banking financial sector statistics: NPFs and insurers, 2020–2024. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> [in Ukrainian].
19. State Statistics Service of Ukraine. (2024). Population size and consumer price index, 2010–2021. Retrieved from <https://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
20. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003). Law "On Non-State Pension Provision" No. 1057-IV of 09.07.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> [in Ukrainian].

Annotation

Orlov I. O.

Assessment of the State and Development Trends of the Non-State Social Insurance System in Ukraine

Ukraine's social protection system operates under the combined impact of military aggression, demographic decline, and EU integration obligations, which increases the need for the development of accumulative mechanisms. The relevance of the study is determined by the critically low level of development of non-state social insurance. In particular, the assets of non-state pension funds do not exceed 0.08% of GDP compared to 4.5-19.5% in Central and Eastern European countries, while population coverage remains below 5%.

The purpose of the study is to assess the state and development trends of the non-state social insurance system in Ukraine for 2010–2024, identify structural imbalances, and determine constraining factors.

The methodological basis includes data from national regulators, the State Statistics Service, IMF, and OECD. The study applies chain and base indices, CAGR, coefficient of variation, OLS regression, Pearson correlation, and comparative analysis.

The results indicate institutional consolidation without real asset growth, as their value in US dollars remained almost unchanged. Coverage of the population remains critically low. Investment portfolios are highly concentrated in government securities and bank deposits (over 90%), while the share of equities declined significantly. The accumulative segment of life insurance demonstrates stagnation, whereas voluntary health insurance dominates in terms of premiums. A significant gap persists compared to CEE countries. The conclusions confirm the systemic nature of the identified disparities. Their elimination requires the introduction of automatic enrolment mechanisms and a full-fledged second pension tier. Further research should focus on modelling reform scenarios.

Key words: *non-state social insurance; non-state pension funds; life insurance; voluntary health insurance; population coverage; investment portfolio; reform.*